

Jeannette Walls: Lasilinna | Maailmankirjat

Tuulentuvan suunnittelijat

RIITTA VAISMAA

Totuus on tarua ihmeellisempi. Jos *Lasilinna* olisi fiktiota, sitä ehkä voisi sanoa epäuskottavaksi. **Jeannette Wallsin** (s. 1960) muistelmien uskomattomia käänteitä on vaikea uskoa todella tapahtuneeksi USA:ssa 1960-luvulta nykypäivään. Kyse on kuitenkin omaelämäkerrasta, jonka oikeellisuuden Wallsin perheenjäsenet ovat hyväksyneet. *Lasilinna* on alusta loppuun vauhdikasta kerrontaa, jota seuraa välistä henkeä pidättäen ja kuvattavan perheen lapsille hyvää, edes jotakin hyvää, toivoen. *Lasilinnaa* lukee kuin jännityskertomusta.

Rex ja Rose Mary Walls elävät kiertelevää ja holtitonta elämää. Päähenkilö Jeannette on viidestä lapsesta toiseksi vanhin. Lori on jo iso tyttö, ja suurelta osin Jeannette ja pikkuveli Brian ovat keskiössä. Melko samanikäisinä he liikkuvat ja seikkailevat yhdessä. Pikkusisko Maureen syntyy, kun jo niin lapset kuin lukijatkin ymmärtävät, että lisää lapsia mierolaisperheeseen ei enää tarvittaisi.

Lasilinna on Jaennetten kirja. Walls kirjoittaa yksikön ensimmäisessä persoonassa. Hän kirjoittaa kuitenkin kokonaiset tarinat myös kaikille sisaruksilleen, samoin hulttiovanhemmilleen. Hän yrittää sinnikkäästi pärjätä ja pärjääkin. Kaiken keskellä hän myös yrittää ymmärtää jopa vanhempiaan. Hänellä on erityinen suhde isäänsä, hän on isän lempilapsi, vaikka ei saakaan tästä mitään hyötyä – paitsi yllättäen loppupuolella isä auttaa Vuorivuohtaan opintojen loppuvaiheessa.

Lasilinnan alussa kerronnassa on tiettyä hulvatonta hauskuutta. Sympatiat ovat sitkeiden ja omatoimisten lasten puolella. Lapsen, pärjäävän ja sitkeän lapsen, näkökulma etäännyttää inhorealitisesta todellisuudesta ja tuo lämpöä ja huumoria perheen surkeuteen. Kun vastuuttomat vanhemmat alkavat tuntua aina vaan vastenmielisemmiltä, huumori vilkkuu yhä paksumman pilven raosta.

Rex on hulttio, joka tekee kohdalle sattuessa pieniä rakennus- ja muita viraabelihommia, pimeästi totta kai. Hän kehittelee suuria keksintöjä kullankaivuuseen ja muuhun rikastumiseen. Lisäksi hän suunnittelee lasilinnaa, upeaa asumusta perheelleen. Siihen kerätään rahaa, joka kuitenkin aina jonkin vastoinkäymisen jälkeen valuu Rexin kurkusta alas. Ainoat merkittävämät tulot Rex saa uhkapelistä, jonka kulungitkin ovat tosin usein suuret.

Rose Marylla on opettajan koulutus, ja maassa on huutava pula opettajista. Hänen oma äitinsä, lasten ajoin ainoa turva, Smithin mummu, on opettaja. Äidin äitikapina ei hellitä kuin tilapäisesti vielä vanhanakaan. Äiti on omasta mielestään taiteilija ja kirjailija. Kyllä hän taidettaan tekeekin, mutta yhtään näyttelyä hän ei saa aikaiseksi eikä kirjallista tuotostaan julkaistuksi. Hän perustelee tilannetta sillä, että hän vastustaa kapitalismia eikä halua myydä töitään.

Aika ajoin hunningolla olevan perheen nälkäiset lapset, ainoat vastuulliset, patistavat äidin töihin. Kauan äiti ei järjestynyttä elämää kestä. Hänen opetuksessaan ei tosin voi järjestyksestä puhua. Hänen pedagogiikkansa mukaan lapset voivat tehdä, mitä tahtovat, siten he parhaiten oppivat elämään ja mm. kestämaan pettymyksiä. Yksikään koulu ei äidin perään itke, vaikka opettajia kipeästi tarvitsisivat.

Wallsin perhe elää nomadielämää. Jos kohdalle sattuu millään lailla tapaa käypä asunto, se pilataan uskomattomalla sotkulla ja hoitamattomuudella alta aikayksikön. Perheen lähdöt ovat aina äkkinäisiä, yleensä ne tapahtuvat pakon edessä. Viranomaiset ja velkojat ja Rexin pettämät pelikaverit tavoittelevat, taas pakataan jotakin mukaan ja lähdetään tien päälle autonrötökellä, joka harvoin jaksaa perille saakka. Lähdöt ovat niin liukkaita, että lasten syntymätodistuksia tai tietoja siitä, minne saakka he ovat kulloisessakin koulussa ehtineet, ei saada mukaan.

Välillä eletään taivasalla, välillä jos minkäkinlaisessa murjussa. Äidin perintötalon anetaan joutua tarviiolle, kun äidin mielestä ovia ei saa sulkea, kun joku voi haluta tulla sisään ja tarvita nukkumapaikkaa. Ikkunoita ei suljeta, kun raitis ilma ja hyvä ilman vaihtuvuus on terveellistä. Ovista ikkunoista taloon kulkeutuu jos jonkinlaista kaksi- ja nelijalkaista kulkijaa. Kun sisään tulee tyttöjä ahdisteleva hiippari, äiti vain pyytää ymmärtämään miespoloa. Sähköt ja vesi ovat vähän väliä poikki, kun laskut jäävät maksamatta. Siivouksesta ei liene kukaan kuullutkaan.

Pisimpään perhe asuu isän kotiseudulla Welchin kaivoskaupungissa. He maksavat käsirahan talonrötelöstä, jossa mikään ei pelaa, ei varsinkaan sitten, kun kaikki laskut taas jäävät maksamatta eikä perheellä ole sähköä eikä vettä, ei varaa edes ämpärilliseen hiiliä. Lapset vielä uskovat lasilinnaan. He kaivavat suuren montun perustuksia varten. Vähitellen monttu täytyy jätteillä. Kun lapset valittavat asiasta, äiti käskee kaivaa lisää.

Vanhemmat ovat vapaamielisyydessään vastuuttomia ja asettavat monin tavoin lapsensa konkreettisesti vaaraan. Perhe nauttii vapaudesta, joka kuitenkin menee äärimmäisyyksiin. Lapset joutuvat näkemään, miten heidän vanhempansa varastavat ja käyttävät muita hyväkseen.

Lapset ovat älykkäitä ja kasvavat neuvokkaiksi. Liikuttavaa on seurata perheenjäsenten lojaalisuutta toisilleen, etenkin lasten lojaalisuutta vanhemmilleen, vaikka samaan aikaan tietää, että se vain pitkittää ja pahentaa kaaosta. Vanhemmat käyttävät lasten rakkautta hävyttömästi hyväkseen.

Sisarusten koulunkäynnistä ei huolehdi kukaan muu kuin he itse. He ovat älykkäitä ja pärjääviä, mutta kaikessa likaisuudessaan ja rähjäisyydessään he ovat syrjittyjä ja kiusattuja. Jeannette kehittelee lukemattomia tapoja selvittää ruokatunneista; hänellä ei ole muiden tavoin eväitä syötäväksi. Nälkäinen tyttö oppii tonkimaan roskiksia ja välillä jopa varastamaan välttääkseen nääntymisen nälkään. Yläasteen loppupuolella ymmärtäväinen opettaja pestaa Jeannetten koulun lehden toimittajaksi, mistä alkaa tytön elämän nousu, itsearvostus ja tie kohti haluttua koulutusta ja ammattia.

Sisaruksille käy kaikkien katastrofien jälkeen hyvin. He oivaltavat, että heidän on kunkin vuorollaan lähdettävä ja jätettävä vanhemmat. Yhdessä kootaan ankarin ponnistuksin ra-

haa, jonka isä onnistuu kertaalleen varastamaan, jotta kukin vuorollaan pääsee pois vanhempien tuhoisasta läheisyydestä. Lori on perinyt äidiltään kuvataiteellisia lahjoja ja elättää niiden varassa lopulta itsensä. Jeannetten tavoitteena on toimittajuus, ja hän valmistuukin lopulta huippuyliopistosta. Brianista tulee isän kauhistukseksi poliisi, "gestapon edustaja". Hän viihtyy ja menestyy työssään. Maureenilla menee huonommin, mutta aivan lopussa näyttää, että hänkin on pääsemässä jaloilleen.

Sisarukset päätyvät yksi toisensa jälkeen New Yorkiin. Heidän kauhukseen vanhemmat tulevat pian perässä. Sisarukset ovat jo omillaan, ja heillä on ryhtiä pitää kiinni omasta elämästään. He eivät ryhdy vanhempiensa vanhemmiksi eivätkä enää anna näiden pilata elämäänsä. Pian vanhemmat asuvat kadulla, syövät hyväntekeväisyysjärjestöjen soppaa, nukkuvat puistoissa ja yömajoissa. Äiti näkee tässäkin taas paljon positiivisia puolia. On lämpimiä ilmaisia kirjastotiloja ja uimahalleja, on hyviä ihmisiä, joilta saa ruokaa ja vaatteita jne. Lopulta heistä tulee osa talonvaltaajien yhteisöä, joka jopa onnistuu lopulta saamaan talorähjän hallintaansa. Isä saa tuberkuloosin, ja kuolee myöhemmin sydänkohtaukseen 59-vuotiaana. Äiti elää vanhaksi.

Isän elämän loppumetreillä Jaennette ja isä toteavat, ettei lasilinnaa saatu rakennetuksi. "mutta pirun mukava sitä oli suunnitella", isä toteaa Vuorivuohelleen.

Tuntuu hieman siirappiselta tai kenties vain amerikkalaista, kun lopussa kaikki on kovin hyvin. No, äiti kyllä kulkee edelleen ryysyissä ja tuo nuoremman tyttärensä hulppeaan maataloon rikkinäisiä kirpputorituliaisia.

Luen *Lasilinnaa* ristiriitaisin tuntein. Jeannette Walls on taiturimainen kertoja, joka katselee hurmaavasti lapsen horisontista vinksallaan olevaa maailmaa ja kirjoittaa kokeneen toimittajan varmallalla otteella. *Lasilinnan* kirjoittaminen lienee ollut hyvin terapeutista, Wallsin oli varmaan pakko kirjoittaa muistelmia, jotta hän voi päästää irti erikummallisesta taustastaan. Toisaalta, kun kyse ei ole fiktiosta vaan muistelmista – minkä vähän väliä tuppaa unohtamaan – pohjoismaisessa järjestyneessä yhteiskunnassa elävässä päätään nostaa moralisti. Eikä moralistin katse osu vain kyvyttömiin vanhempiin vaan myös yhteiskuntaan, jonka olisi luullut voivan tehdä jotakin lasten hyväksi, vaikka perhe kaikin voimin pakenikin järjestelmää ja mm. kieltäytyi ottamasta taloudellista apua, vaikka lapset näkivät usein nälkää.

Lasilinna on saanut hyvän vastaanoton. Ilmeisesti sen hurja tarina puhuttelee ja sen sinnikkäät nuoret selviytyjät herättävät sympatioita. Teos on käännetty lukuisille kielille, ja parhaillaan siitä valmistellaan elokuvaa. *Lasilinnan* jälkeen Walls on kirjoittanut ensimmäisen romaaninsa *Half Broke Horses: A True Life Novel*, joka perustuu hänen isoäitinsä, Smithin mummun, elämään. Toinen romaani *The Silver Star* on ilmestynyt viime vuonna.

Jeannette Walls: *Lasilinna* (The Glass Castle). Suom. Raija Rintamäki. Bazar 361 s.